

ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР, ЙОГО ХАРАКТЕРНІ РИСИ

Актуальність теми дослідження. Підвищення рівня зацікавленості в питаннях, які стосуються характерних рис політичного лідера полягає в тому, що серед основних і найважливіших проблем суспільного розвитку в сучасному світі, особливо в Україні, на першому місці стоїть проблема політичного лідерства - пошуку і висунення на вирішальні політичні та державні посади нових людей, здатних на перетворення держави в кращу сторону і на проведення політики поліпшує життя населення країни.

Проблема політичного лідерства і тенденції його становлення в молодих державах пострадянської доби мають науково-теоретичний інтерес та велике значення для практичної політичної діяльності. Стан в Україні такий, що нам потрібні нові сильні, здорові лідери, які будуть відповідати за всіх нас, які знають, як нам потрапити туди, куди дуже хочеться потрапити, і знають, що для цього потрібно робити. Тільки де їх взяти? Здається, відповідь очевидна - взяти їх ніде, окрім як серед нас самих. Все просто, але не дуже легко здійснити.

Мета дослідження полягає у тому, щоб дослідити характерні риси політичного лідера на прикладі конкретного українського діяча незалежної доби та в результаті сформулювати чітке уявлення про те, хто ж такий політичний лідер. Реалізація мети обумовлює вирішення таких **завдань**: проаналізувати загальноприйняті риси політичного лідера; на прикладі конкретного українського політичного лідера незалежної доби (В.Чороновола) дослідити найважливіші характерні риси лідера; на основі проаналізованого матеріалу, дати поради, як досягнути успіху політичному лідеру. **Об'єктом дослідження** є політичний лідер та політичне лідерство. **Предметом дослідження** є механізм формування політичних лідерів в сучасній Україні та вплив характерних рис на їх успішність.

Питання формування політичного лідера цікавило філософів та науковців протягом усього історичного розвитку, тому на цю тематику в світі існує безліч різних обґрунтованих думок та праць. Найвідоміші постаті, які досліджували дане питання - Геродот, Плутарх, Тит Лівій, Н. Макіавеллі, Т. Карлейль, Р. Емерсон, Ф. Ніцше, Г. Тард та ін. Цією проблемою займалися серед інших і Платон, і Арістотель. В утопії досконалої держави Платона правителями є філософи. Арістотель вважав, що на ранніх етапах розвитку суспільства лідерами (царями) ставали старші та більш досвідчені глави сімейств. Відомим українським політологом, який досліджував дане питання є Ф.Рудим. Він вказує, що лідер «це володар, який використовує будь-які засоби для наведення громадянського ладу й збереження свого панування». Політика неможлива без політичних лідерів. Проте їхня діяльність відбувається за певних умов, відмінних залежно від історичних і географічних чинників, типу суспільства загалом (відкрите-закрите), типу політичного режиму (тоталітаризм, авторитаризм, демократія), парадигми розвитку суспільства, рівня його соціально-економічного і технічного розвитку (доіндустріальне, індустріальне, постіндустріальне, інформаційне), типу культури, міри долучення конкретного суспільства до світового співтовариства. Головним критерієм політичного лідерства є ефективність його дії, результативність, задоволення запитів та інтересів тієї спільноти, яка бачить власну перспективу у його існуванні. Без широкої соціальної підтримки політичний лідер не може виконувати своїх функцій. Слід визначити співвідношення понять «лідер» і «керівник». Тотожність їх заперечується здоровим глуздом. Загальноприйнятими рисами, які притаманні політичному лідеру є: здатність виражати і відповідно обстоювати погляди певної групи; наявність власної політичної програми; висока ерудованість, освітня підготовка; політична воля; політична культура; здатність до поєднання теорії і практики, політичного прогнозу; вміння організовувати діяльність інших людей; популярність; моральність, такт; доступність, комунікабельність, ораторські здібності. Детальніше розглянемо такі риси політичного лідера, як політична воля, зрілість, вірність політичному обов'язку, принциповість, політичний авторитет і амбіції. Справжній політик, політичний лідер завжди має відповідну політичну волю як здібність, прояв наполегливого прагнення досягти у своїй діяльності відповідної політичної мети. Політична воля - важливий компонент індивідуальної свідомості, якостей політика. Вона визначається рівнем його освіти, загальної та політичної культури, професійної підготовленості до суспільно корисної, громадсько-політичної діяльності. До важливих якостей політика, політичного лідера належить і політична зрілість. Це - так само одна з найсуттєвіших духовних, моральних якостей не лише людини, а й соціальної групи, класу, партії, громадської організації чи об'єднання, що підтверджує глибоку відданість певним ідеям, цінностям, високий рівень компетентності та політичної культури. Вона виявляється як висока громадянськість, активна громадська позиція, високорозвинене почуття громадського обов'язку. Це також яскравий показник того, що людина вміє глибоко і об'єктивно

аналізувати суть подій та фактів суспільної життєдіяльності, має високий рівень самосвідомості, розуміє власне місце, роль і призначення в житті.

Однією з визначальних рис політика, політичного лідера є вірність політичного обов'язку. Це – вимога, що має стати внутрішньою рушійною силою, соціально зумовленою нормою поведінки політика, лідера. Реально завжди постає потреба в тому, щоб людина робила вчинки, діяла не взагалі, а за покликом серця, внутрішніми утвердженнями, моральними уявленнями, а не лише за нестабільними потребами. У політиці, особливо в нестабільних, перехідних суспільствах, таких, що формуються, суттєве значення має політична принциповість політиків. Це риса не так вже й поширена. Частіше спостерігається політична безпринциповість, що характеризується відмовою від виконання фундаментальних установок, принципів, які становлять базу певних рішень, концепцій, програм.

У політичній практиці західних демократій вплив політичного лідерства є одним з важливих чинників культурного та соціального розвитку спільнот і націй. Та за спроби скористатися досвідом лідерства в Україні постають труднощі. Реалії вітчизняного політичного життя свідчать про сутнісну відмінність нинішнього стану політичних, морально-етичних, правових, конституційних, управлінських, структурних (не лідерських за механізмами функціонування) зв'язках і відносинах. Ситуація, що склалася, пояснюється різними причинами. Головна серед них пов'язана з незацікавленістю правлячих еліт (як окремих осіб, так і владних органів, структур) у рівних, повноважних політичних опонентах. Наслідком є відсутність соціального замовлення інтегрованого, адекватного, якісно врівноваженого наукового підходу до вивчення зв'язків і дії механізмів інституції політичного лідерства політичного керівництва, політичного лідерства та політичних еліт як важливих складових функціонування українського соціуму за демократичних умов.

Місце та роль політичного лідера в Україні формулюється як «будь-який, незалежно від формального рангу, учасник політичного процесу, котрий прагне і здатен консолідувати зусилля оточуючих та активно впливати (в межах території міста, регіону, країни) на цей процес задля досягнення означених і висунутих цілей». За сім десятиріч була створена керівна верства, правляча еліта. На зміну їй після серпня 1991 року в Україні, як і в інших державах СНД, приходять нова правляча еліта, яка називає себе демократичною. Закономірно постає питання: чим вона відрізняється від старої і що у них спільного?

Відомо, що нова еліта виступала у виборчих кампаніях з гострою критикою корумпованості партократії, бюрократизму, штучного роздування штатів управлінців. Але коли сама перемогла (на обласному, міському, районному рівнях), виявилось, що роздуті штати управлінців вона не скоротила, а, навпаки, значно розширила. Частина нової еліти використовує своє службове становище для збагачення, вступаючи, зокрема, в ринкові структури. Жорстка економічна політика, що супроводжується зубожінням широких верств населення, хабарництвом, використанням службового становища в корисливих цілях, компрометує в очах народу і молоду демократію. Слід відзначити, що багато західних політологів, застерігаючи проти різкої зміни еліт, використовує такий аргумент: стара еліта вже мала привілеї, перш за все майнові, нова ж представляє ті верстви населення, які обділені ними, роками відчували свою защемленість, а тому, перемигши, нова еліта прагне «взяти своє», відірвати жирний кусень від пирога влади, і, значить, нова еліта обійдеться суспільству дорожче, ніж стара. Сьогодні, як ніколи, все більше усвідомлюється необхідність моральної поведінки лідера в сфері політики. На перший план висуваються такі моральні якості, як совість, чесність і благородство. Для політичного лідера честь – це перш за все єдність слова і діла; благородство – це толерантність і повага до інакомислячих, у тому числі й до думки політичних опонентів.

Перш ніж розпочати характеризувати В. Чорновола як українського політичного лідера пропонуємо прочитати сказані ним слова: «Якби мене запитали, чи жалкую я про те, як склалося моє життя, про відсиджені 15 років, я б відповів: анітрохи... І якби довелося починати все спочатку та вибирати, я б обрав життя, яке прожив. Часи змінюються, інколи залишаєшся майже один. У мене таке було. Але все одно вірю, що чиню правильно. Не будемо говорити високі слова про ідею, відповідальність тощо. Ти вирішив, що так, а не інакше потрібно діяти. Віриш у свою дорогу? Іди й не звертай!... Щоб не зруйнувати того, що так нелегко будувалося, – наш Рух; щоб урятувати те, що так тяжко здобувалося, – Українську державність; щоб зберегти те, що є найціннішим для кожної людини, зокрема, й для цілої партії, – гідність і самоповагу, чесність і мужність бути чесним. Перед собою. Перед співвітчизниками. Перед Україною!» В'ячеслав Максимович Чорновіл – відомий український політик, державний діяч, публіцист і журналіст – народився 24 грудня 1937 року (за документами 1 січня 1938 р.) у с. Єрки Звенигородського району (нині Катеринопільський) Черкаської області у родині сільських учителів. Ініціатор проголошення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та Акта проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р. Разом із іншими

видатними діячами започаткував в Україні національно-визвольний рух шістдесятників та дисидентів. Засновник та головний редактор підпільного українського часопису Український вісник. Один із ініціаторів створення Української гельсінської спілки. В. Чорновіл загинув у автокатастрофі під Києвом на п'ятому кілометрі автошляху Золотоноша - Київ 25-го березня 1999-го року. Ми за ці роки повністю прийняли те, що це була видатна людина, яка все своє свідоме життя присвятила боротьбі за незалежність України, за волю України. Він майже 15 років поневірявся в радянських тюрмах, в засланнях, в таборах, а в проміжку, коли його там звільняли і до нового судового процесу він був фактично безробітним. Але навіть за таких умов радянській тоталітарній системі не вдалося зламати його волю, не вдалося вплинути на те, що він відмовився від своїх переконань. А його переконання – це вільна Україна, самостійна Україна, демократична Україна. В'ячеслав Чорновіл не є і не був просто актуалізованим політиком партійної конкретики. А саме таким його зазвичай сприймали, саме за це з ним воювали, саме на тому стояла його популярність. Це лише одна й далеко не найвизначніша іпостась В'ячеслава Чорновола. Насправді він і донині залишається стратегічним генієм українського національного самоусвідомлення, структурований практикою філософ дисидентства, людина вершинної суспільно-демократичної думки ХХ століття, український демократичний «фундаменталіст». Він не став Президентом України. Але став її національним Героєм посмертно. Його вбили в русі – у дорозі, по шляху до тієї, іншої України, за яку він платив здоров'ям і життям. В'ячеслава Чорновола було вбито жорстоко й підступно, після тривалої психологічної облоги, після масового творення облудної громадської думки. Убито наприкінці тисячоліття, кривавого й загрозливого для України. Убито, як убивали всіх її національних провідників – від Івана Мазепи до Хмеля, від Симона Петлюри до Грушевського, від Степана Бандери до Василя Стуса та Івана Світличного. В. Чорновол не боявся гучно та відкрито заявляти про свої політичні переконання, навіть коли за ці слова та дії йому доводилось нести покарання. Наприкінці червня 1988 став ініціатором та ідейним натхненником створення Української Гельсінської спілки – першої в Україні опозиційної до радянської влади політичної партії. Він не наполягав на праві керівництва, тому став лише співголовою, посаду голови залишивши Л. Лук'яненку, що, очевидно, й призвело до негативних трансформацій в УГС упродовж наступних років аж до перетворення в Українську республіканську партію, в члені якої Чорновіл перереєструватися відмовився. Весна 1990 року для В'ячеслава Чорновола стала часом тріумфу. Абсолютна перемога на виборах до Верховної Ради й Львівської облради. Опісля – обрання головою обласної ради. Це був дійсно період великих реформ. Відроджувалися національні святині, традиції й символи, запроваджувалися в окремій області адміністративна, земельна, житлова реформи. Ті зрушення, які В'ячеслав Чорновіл започаткував у Галичині, наприкінці 1999 – початку 2000 років повільними темпами почали впроваджуватися по всій Україні. 1991 року В'ячеслав Чорновіл був кандидатом у Президенти України (2 місце, 7 420 727 голосів або 23,27 %). Чимало дослідників вважають, що саме цей вибір у 1991 р. розвернув Україну не на той вектор національного становлення та зумовив таку глибоку прірву нині між ситуаціями в Україні з одної сторони та країнах колишнього СРСР та соцтабору Прибалтики та Центральної Європи з іншої. Кандидатуру В'ячеслава Чорновола більшістю підтримали лише 3 області Галичини: 75,86 % на Львівщині, 67,1 % на Франківщині та 57,45 % на Тернопільщині. Чималу підтримку також отримав на Буковині та Волині. Проаналізувавши дані наведені вище, можна побачити, що загальноприйняті риси, які притаманні політичному лідеру були повністю наявні в В. Чорновола. Не виникає сумніву в тому, що він був здатен виражати та обстоювати погляди українського народу, він мав власну політичну програму та мав власне політичне бачення того, якою повинна стати Україна. Це була людина з високим рівнем ерудованості та політичної волі і культури. Його слова не були просто чорним текстом на білому папері – він реалізовував їх на благо українського народу. Він вмів організувати об'єднання однодумців та користувався неабиякою популярністю серед українського населення (особливого західного). Він не був політиком «високого польоту» – він завжди був з народом та повністю віддавав себе для блага українського народу.

Висновок. При оцінці політичного лідера на перший план виступають наступні критерії: моральне обличчя, манера триматися під час спілкування з населенням, взаємодія з іншими політичними суб'єктами, висока політична культура. Не принижуючи значення вищеназваних критеріїв необхідно підкреслити, що для того щоб політичний лідер вважався успішним існує цілий ряд тенденцій: по-перше, можливість різкого і непередбаченого переходу до тоталітаризму в силу політичної могутності харизматичного лідера; по-друге, можливість ідеалізованої «реанімації» історичних персонажів, пов'язаних з міфологізацією особистості; по-третє, не завжди оправдана незалежність і зростання ролі інституту президента. Для ефективної боротьби з бюрократією, авторитаризмом, тоталітаризмом будь-яка система потребує харизматичного лідера. Концентрація активності лідерів на вирішенні економічних і політичних проблем висувається сьогодні на передній план діяльності лідера будь-якого рангу. Саме ефективність діяльності лідера, направлена на забезпечення економічної стабільності і соціальної справедливості, зростання рівня життя і добробуту

громадян приносять сьогодні лідеру найбільшу шану. Для України людиною котра вмщала в собі усі найважливіші риси політичного лідера був В.Чорновіл.

Література

1. Чорновіл, В. Твори: у 10-ти т. Т. 1 – 8. – К. : Смолоскип, 2002 - 2012.
2. Чорновіл, В. Пульс української незалежності : колонка редактора / В. Чорновіл. – К. : Либідь, 2000. – 624 с.
3. Чорновіл, В. Біографія ; «Україна чи руїна?» / В. Чорновіл // Вітчизна. – 1996. – №1/2. – С. 104–107.
4. Чорновіл, В. Грехоподение после путча / В. Чорновіл // Дружба народів. – 1993. – № 9. – С. 164–173.
5. Чорновіл, В. Правосуддя чи рецидиви терору? / В. Чорновіл // Київ. – 1992. – № 6. – С. 12–51.
6. Бараневич, Л. Чи буде правда на землі? : [про молоді роки В. Чорновола] / Л. Бараневич // Уряд. кур'єр. – 2002. – 25 груд.
7. Вячеслав Чорновіл. Життя посвячене Україні [Електронний ресурс] : біогр. нарис / підгот. Тарас Чорновіл // Час : незалеж. громад.-політ. газ. : проект Вячеслава Чорновола – Текст. дані. – Режим доступу : <http://www.chas.org.ua/biography.html> (перевірено: 11.12.2012 р.). - Назва з екрана.
8. Грабовський, С. Останній романтик української політики / С. Грабовський // Вільна думка. – 2007/2008. – №1–3.
9. Гусаков, І. Вячеслав Чорновіл: постать на тлі доби / І. Гусаков // Історія України. – 2011. – № 33/34. – С. 17–27.
10. Деревінський, В. Державотворча діяльність В. Чорновола в 1990-1994 рр. / В. Деревінський // III Міжнародний науковий конгрес українських істориків «Українська історична наука на шляху творчого поступу» : Луцьк, 17-19 трав. 2006 р. / [гол. ред : Л. Винар, І. Коцан ; відп. ред. : С. Гаврилюк, О. Гаврилюк, В. Пришляк] ; М-во освіти і науки України [та ін]. – Луцьк, 2007. – Т.2. – С.335–340.
11. Деревінський, В. Політичні репресії радянської влади щодо В. Чорновола у другій половині 60-х років ХХ ст. / В. Деревінський // Історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 73–82.
12. Деревінський, В. Участь В. Чорновола у президентській виборчій кампанії 1991 р. / В. Деревінський // Історичний журнал. – 2010. – № 1/3. – С. 254–262.